

ΕΣΡ 75/2020 [Τηλεοπτικές εκπομπές - Reality - Ποιοτική στάθμη προγράμματος - Σεβασμός αξιοπρέπειας συμμετεχόντων] (παρατ. Π. Δημητρόπουλος)

ΔΙΤΕ (π. ΔΙΜΕΕ)

Τεύχος 3/2020, Ιούλιος - Αυγούστος - Σεπτέμβριος 2020

Εκδίδεται από το 2004 - Τριμηνιαία έκδοση

Ενότητα: ΔΙΑΛΟΓΟΣ ΜΕ ΤΗ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ, Δ. Ραδιοτηλεόραση - Τύπος , σελ. 499

ΕΣΡ 75/2020

Διατάξεις: 2 παρ. 1, 5 παρ. 1, 15 παρ. 2 Συντ., 1 παρ. 8 [N 3592/2007](#), 3 παρ. 1 εδ. β' N 2328/1995, 7 παρ. 2 ΠΔ 109/2010, 3 παρ. 1, 6 παρ. 2 Κανονισμού 2/1991 του ΕΣΡ

ΤΗΛΕΟΠΤΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ.REALITY. ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΣΤΑΘΜΗ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ. ΣΕΒΑΣΜΟΣ ΑΞΙΟΠΡΕΠΕΙΑΣ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΩΝ. Η εκτεταμένη προβολή της μεθοδευμένης, στρατηγικής συμπεριφοράς των διαγωνιζομένων, που στόχευε στην επικράτηση του ενός, και η προβολή σκηνών και διαλόγων έντονης εχθρότητας, αντιπαλότητας και μίσους, που γι' αυτό το λόγο δημιουργήθηκε μεταξύ τους, συνέβαλαν στην υποβάθμιση της εκπομπής. Έτσι, στις εκπομπές αυτές υπήρξε εξαιρετικά υποβαθμισμένη ποιότητα προγράμματος και οπωσδήποτε ποιότητα

αναντίστοιχη προς την απαιτούμενη από το Σύνταγμα και τις λοιπές ως άνω διατάξεις. Επιβολή προστίμου στην εγκαλούμενη εταιρεία για την παράβαση αυτή.

[...]

I. Σεβασμός αξιοπρέπειας προσώπου

A. Νομικό Μέρος

[...]

2. Παρά τον αναπαλλοτρίωτο χαρακτήρα του δικαιώματος της προσωπικότητας, είναι επιτρεπτή η συναίνεση του δικαιούχου στην προσβολή του, εφόσον η συναίνεση δεν είναι παράνομη ή ανήθικη, με αποτέλεσμα την άρση του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής. Σε περιπτώσεις, όμως, βαρείας προσβολής προσώπου που συμμετέχει σε ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές η παραχωρηθείσα από αυτό συναίνεση δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής (ΣτΕ 1655/2015).

B. Πραγματικό μέρος και Υπαγωγή

Με βάση τα έγγραφα του φακέλου, την παρακολούθηση της επίμαχης ροής προγράμματος από τη Διαδικτυακή Πλατφόρμα Παρακολούθησης και Αναζήτησης Ραδιοτηλεοπτικού Προγράμματος του Υπουργείου Ψηφιακής Πολιτικής, Τηλεπικοινωνιών και Ενημέρωσης και τους ισχυρισμούς της εγκαλούμενης (προβληθέντες προφορικά και εγγράφως), η Ολομέλεια έκρινε (με τρεις ψήφους, περιλαμβανομένης αυτής του Προέδρου) ότι οι γενόμενες κατά τις ελεγχόμενες εκπομπές και αναφερόμενες κατωτέρω προσβολές, που έγιναν κατά τη συμμετοχή των διαγωνιζομένων σε ορισμένες δοκιμασίες και ο σχολιασμός των κριτών προς τις διαγωνιζόμενες, δεν συνιστούν «βαρεία προσβολή» κατά την ανωτέρω έννοια, έγιναν δε με τη συναίνεση των παθόντων προσώπων. Κατά τη γνώμη, όμως, τριών μελών του ΕΣΡ, οι συντελεσθείσες προσβολές συνιστούν «βαρεία προσβολή» των διαγωνιζομένων και επομένως η συναίνεσή τους δεν ασκεί επιρροή στη θεμελίωση του αδικήματος.

Κατά συνέπεια, δεν συντελέστηκε κατά τα προεκτεθέντα παραβίαση των ανωτέρω διατάξεων περί προσβολής της αξιοπρέπειας των συμμετεχόντων στη διαγωνιστική εκπομπή (ριάλιτι) προσώπων, και γι' αυτό η εγκαλουμένη πρέπει να απαλλαγεί της σχετικής διοικητικής κατηγορίας.

II. Ποιοτική στάθμη προγράμματος

A. Νομικό μέρος

1. Το ΕΣΡ είναι η αρμόδια κατά το Σύνταγμα Αρχή (άρθρο 15 παρ. 2) για την άσκηση του άμεσου ελέγχου του κράτους επί της ραδιοφωνίας και της τηλεοράσεως και την επιβολή των προβλεπόμενων διοικητικών κυρώσεων.

2. Κατά ρητή συνταγματική επιταγή (άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος): «Ο άμεσος έλεγχος του Κράτους έχει μεταξύ άλλων ως σκοπό την εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και της τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας».

3. Σε εφαρμογή του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος θεσπίζεται υποχρέωση των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών εξασφάλισης της ποιοτικής στάθμης των μεταδιδόμενων από αυτούς εκπομπών τους στις εξής διατάξεις:

i) στο άρθρο 1 παρ. 1 του [N 3592/2007](#) που ορίζει ότι «σκοπός των διατάξεων του παρόντος νόμου είναι ... η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων»,

ii) στο άρθρο 1 παρ. 1 εδ. γ του N 2328/1995 που ορίζει ότι «οι σταθμοί στους οποίους χορηγούνται οι άδειες υποχρεούνται να μεριμνούν για την ποιότητα του προγράμματος»,

iii) στο άρθρο 2 παρ. 3 εδ. β' του [N 4173/2013](#) (που εφαρμόζεται και στις τηλεοπτικές εκπομπές που μεταδίδουν οι ιδιωτικοί τηλεοπτικοί σταθμοί δυνάμει του άρθρου 3 παρ. 1 α του N 2328/1995) που ορίζει ότι: «οι οπτικοακουστικές υπηρεσίες που παρέχει η ΕΡΤ Α.Ε. πρέπει να ανταποκρίνονται στην ποιοτική στάθμη που επιβάλλουν η κοινωνική αποστολή και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας»,

iv) στο άρθρο 2 παρ. 1 του Κανονισμού 2/1991 του ΕΣΡ, σύμφωνα με το οποίο «οι ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές πρέπει να εξασφαλίζουν την ποιοτική στάθμη που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοτηλεοράσεως και η πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας» και

v) στο άρθρο 1 παρ. 2 του [N 4339/2015](#) που ορίζει ότι: «η παροχή υπηρεσιών επίγειας ψηφιακής τηλεοπτικής ευρυεκπομπής αποτελεί υπηρεσία γενικού οικονομικού συμφέροντος, ..., που συνίσταται στην παροχή στο κοινό τηλεοπτικών υπηρεσιών βάσει προϋποθέσεων, όρων και τις διαδικασιών που διασφαλίζουν ... την πολιτική και πολιτισμική πολυμέρεια και την παροχή από το κοινό υψηλού επιπέδου τηλεοπτικών υπηρεσιών».

vi) το άρθρο 2 παρ. 5 του Κανονισμού 2/1991 του ΕΣΡ ορίζει: «Πρέπει να τηρούνται οι γενικά παραδεκτοί κανόνες της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και τη συμπεριφορά, λαμβάνοντας υπόψη το είδος και το πλαίσιο της εκάστοτε εκπομπής».

4. Εξάλλου, η άσκηση του δικαιώματος της ελευθερίας της έκφρασης που θεσπίζεται στο άρθρο 14 παρ. 1 του Συντάγματος και στο άρθρο 10 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, τελεί υπό την επιφύλαξη της τήρησης, μεταξύ άλλων, των κανόνων δικαίου που κατοχυρώνουν δικαιώματα άλλων, όπως εκείνοι που αποσκοπούν στη διασφάλιση της ποιοτικής στάθμης του προγράμματος, ειδικότερη έκφανση της οποίας αποτελεί η γλωσσική ευπρέπεια των εκπομπών ([ΣΤΕ 509/2018](#), [3487/2017](#), [4532/2014](#), [1363/2013](#)). Η ελευθερία του λόγου και της έκφρασης υπόκειται

προκειμένου για προϊόντα λόγου και τέχνης που μεταδίδονται ή προβάλλονται από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση στο ειδικό καθεστώς και στους περιορισμούς που επιβάλλονται σχετικώς από την ειδικότερη ως προς τα συγκεκριμένα ως άνω προϊόντα λόγου και τέχνης, διάταξη του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος (ΣτΕ 910/2018). Συνεπώς, το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης δεν απαλλάσσει τους τηλεοπτικούς σταθμούς από την τήρηση των επιταγών της ευπρέπειας και της ποιοτικής στάθμης των εκπομπών (ΣτΕ 4157/2014). Το περιεχόμενο δε της αόριστης νομικής έννοιας της «ποιότητας» εξειδικεύεται με βάση τους κανόνες της λογικής και τα δεδομένα της κοινής πείρας σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Το ΕΣΡ προβαίνει σε αξιολόγηση του περιεχομένου συγκεκριμένης εκπομπής και σε πραγματολογική εξειδίκευση της αόριστης αξιολογικής έννοιας «ποιοτική στάθμη» ή «ποιότητα τηλεοπτικού προγράμματος» (**ΣτΕ 901/2015**). Η διαπίστωση από το ΕΣΡ της συνδρομής των προϋποθέσεων εφαρμογής της έννοιας της ποιότητας ελέγχεται δικαστικώς (όλως ενδεικτικώς, ΣτΕ 3487/2017, 3815/2014, ΣτΕ 4532/2014, 335/2013, 1984/2013).

5. Το άρθρο 2 του Συντάγματος που θεσπίζει τον σεβασμό της αξίας του ανθρώπου καλύπτει και το δικαίωμα του ατόμου – τηλεθεατή να βλέπει και να παρακολουθεί εκπομπές, οι οποίες δεν θίγουν την προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του ως ατόμου. Η χαμηλή ποιοτική στάθμη μίας εκπομπής συνεπάγεται την παραβίαση του σεβασμού της προσωπικότητας των τηλεθεατών (ΜΠΑΘ 4701 και 4659/2002, ΣτΕ 2900/2014), όταν ο τηλεθεατής κάνοντας χρήση της ραδιοτηλεοπτικής λήψης που αποτελεί ατομική ελευθερία και δικαίωμα βλέπει εκπομπές μέσα από τις οποίες παραβιάζονται θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, όπως π.χ. η αξία του ανθρώπου. Οι περιορισμοί του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος εφαρμόζονται σε κάθε είδους προγράμματα, και άρα και στα ψυχαγωγικά – διαγωνιστικά, δεδομένου ότι η ψυχαγωγία δεν είναι, άνευ ετέρου, συνυφασμένη με τη χρήση εκφραστικών μέσων χαμηλής ποιότητας (**ΣτΕ 509/2018**, 3232/2017, 2878/2016, 3946/2014, 4815/2014, 1363/2013). Επιπλέον, τα προγράμματα που αποτελούν μορφή καλλιτεχνικής δημιουργίας, και διέπονται από την ελευθερία της τέχνης (άρθρο 16 παρ. 1 του Συντάγματος) υπόκεινται και αυτά στους περιορισμούς του άρθρου 15 παρ. 2 (ΣτΕ 910/2018, 3232/2017, 720/2018, 721/2018, 3203/2014, 1667/2015, 1176/2015, 368/2015, 3490/2006), στους οποίους συμπεριλαμβάνεται και η εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων. Εξάλλου, η τήρηση ευπρεπούς, καλαίσθητης εκφοράς λόγου και συμπεριφοράς των παρουσιαστών ή λοιπών συντελεστών μίας εκπομπής, ανάλογα βέβαια με το είδος και το πλαίσιο κάθε εκπομπής, αποτελεί προϋπόθεση για την εκπλήρωση του γενικότερου στόχου και αποστολής της τηλεόρασης και του ραδιοφώνου. Οι ραδιοτηλεοπτικοί φορείς υποχρεούνται, συνεπώς, να τηρούν ένα ελάχιστο επίπεδο ευπρεπούς και καλαίσθητης φρασεολογίας που αφορά ειδικότερα στη χρήση εκφράσεων που προσιδιάζουν σε κάθε είδος εκπομπής και είναι αναγκαία ενόψει του όλου περιεχομένου της για την επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού της με παράλληλη

μέριμνα για την προστασία της υπόληψης τρίτων (πρβλ. ΣΤΕ 1363/2013). Δεν συγχωρείται, επομένως, η μετάδοση ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, στα οποία γίνεται χρήση απρεπών ή χυδαίων εκφράσεων (ΣΤΕ 3487/2017, 535/2018, 2490/2006). Επιβάλλεται, επίσης η συμπεριφορά τυχόν κριτών και παρουσιαστών να είναι κόσμια και ευπρεπής έναντι τυχόν διαγωνιζομένων και δεν συγχωρείται ειρωνικό και περιφρονητικό προς αυτούς ύφος (πρβλ. ΣΤΕ 4157/2014).

Εκπομπές δε που περιλαμβάνουν εξευτελιστικές για την ανθρώπινη αξιοπρέπεια δοκιμασίες για τους συμμετέχοντες σ' αυτές παίκτες, καθώς και εκπομπές που προβάλλουν σκηνές που εξευτελίζουν και απαξιώνουν ανθρώπινες υπάρξεις είναι ποιοτικώς υποβαθμισμένες (πρβλ. ΣΤΕ 1667/2015, 3490/2006, 335/2013).

Το αυτό συμβαίνει και όταν σε εκπομπές δίδεται ιδιαίτερη έμφαση στην προβολή των μεταξύ των συμμετεχόντων προσώπων αντιπαραθέσεων, εντάσεων και διαπληκτισμών (ΣΤΕ 495/2015).

Η υποβαθμισμένη ποιότητα μίας τηλεοπτικής εκπομπής είναι ζήτημα αντικειμενικό και ουδόλως εξαρτάται από την τυχόν συναίνεση των θιγόμενων προσώπων (ΣΤΕ 3017/2012).

6. Τέλος, κατά τα στοιχεία β και ε της παραγράφου 1 του άρθρου 4 του Ν 2863/2000, το ΕΣΡ ελέγχει την τήρηση των όρων που προβλέπονται στην εκάστοτε ισχύουσα ραδιοτηλεοπτική νομοθεσία και επιβάλλει τις από το άρθρο 4 του Ν 2328/1995 προβλεπόμενες κυρώσεις σε περίπτωση παραβάσεων.

B. Πραγματικό μέρος

Από τα έγγραφα του φακέλου, την παρακολούθηση της επίμαχης ροής προγράμματος και τους ισχυρισμούς της εγκαλουμένης (προβληθέντες προφορικώς και εγγράφως), προκύπτουν τα εξής:

Η εκπομπή με τίτλο «...» αποτελεί μία διαγωνιστική ψυχαγωγική εκπομπή (reality show), παραγωγής του τηλεοπτικού σταθμού «...», στην οποία μετέχουν κορίτσια ηλικίας 18 έως 25 ετών και η νικήτρια έχει προαναγγελθεί ότι θα κερδίσει χρηματικό έπαθλο ύψους 50.000 ευρώ και «ένα συμβόλαιο στον χώρο της μόδας». Οι διαγωνιζόμενες προεπιλέγονται και συμμετέχουν σε ορισμένες δοκιμαστικές ακροάσεις (auditions), που αποτελούν το περιεχόμενο των δύο πρώτων εξεταζόμενων εν προκειμένω επεισοδίων της ελεγχόμενης εκπομπής. Στη συνέχεια, οι επιλεγείσες συγκατοικούν σε ένα σπίτι και εκπαιδεύονται για να γίνουν μοντέλα, συμμετέχοντας σε διάφορες φωτογραφίσεις, δημόσιες εμφανίσεις και άλλες δοκιμασίες. Οι διαγωνιζόμενες εμφανίζονται ενώπιον τετραμελούς κριτικής επιτροπής, που αποτελείται από άτομα ασχολούμενα με τη μόδα (δύο μοντέλα, έναν σχεδιαστή ρούχων και έναν φωτογράφο). Είναι ντυμένες με ρούχα και

μαγιά που οι ίδιες έχουν επιλέξει, και παρουσιάζουν τον εαυτό τους, καθώς και τους λόγους και τα κίνητρα που τις ώθησαν να συμμετάσχουν στη σχετική διαδικασία. Κατά την εμφάνισή τους ενώπιον της επιτροπής υφίστανται έντονη κριτική και ειρωνικό σχολιασμό για την εξωτερική τους εμφάνιση και τις ικανότητές τους για να γίνουν μοντέλα.

Παρατίθενται ενδεικτικά ορισμένα σχόλια των κριτών προς τις συμμετέχουσες κατά τη διάρκεια των δοκιμαστικών ακροάσεων (auditions).

Επεισόδιο της 9.9.2019

- Εδώ πέρα δεν είσαι στο φωτογραφείο της γειτονιάς σου που πας να βγάλεις μία αναμνηστική φωτογραφία. Την καταλαβαίνεις τη διαφορά;
- Γιατί περπατάς τόσο αργά; Προσπαθείς να μας υπνωτίσεις Γιατί προσωπικά δε χρειάζομαι βοήθεια. Περπάτα ξανά γρήγορα! Γρήγορα είπα! Βιάζεσαι! Γρήγορα! Καίγεται το σπίτι σου, καίγεται! Γρήγορα!
- Λες κι εδώ είναι το make a wish ... Εγώ σου δίνω και μία τρίτη επιλογή, αν θέλεις να το γλιτώσεις όλο αυτό το πράγμα, μπορείς να γυρίσεις πίσω και να πας στην έξοδο.
- Θα κόψουμε τα νύχια, τα μαλλιά θα τα αλλάξουμε και θα πάρουμε την Ελένη από τη γειτονιά και θα την κάνουμε μοντέλο.

Επεισόδιο της 16.9.2019

- Γιατί κοιτάς κάτω;
- Μάλλον κάτι έχασε.
- Φοβάται μην πέσει. Φοράει το έπιπλο (εννοεί τα ψηλά τακούνια). Διαγωνιζόμενη: Δεν έχω περπατήσει ξανά. Δεν ξέρω να περπατάω.
- Παίρνεις μόνο ταξί δηλαδή;
- Εγώ νόμιζα μπουσουλώντας.

Διαγωνιζόμενη: Ήρθα για την εμπειρία.

- Έχουμε σερβίρει λίγο εμπειρία και στον μπουφέ. Μπορείς να πας να δοκιμάσεις λίγο εμπειρία και να ξανάρθεις.
- (κριτής απευθυνόμενος σε διαγωνιζόμενη που φαίνεται κάπως «επιθετική»): Δηλαδή τι θα κάνεις; Θα πηγαίνεις στα casting και θα τους δέρνεις;
- Θέλω να σου δώσω μία ευκαιρία να έρθεις στο bootcamp για να δούμε αν μπορούμε λίγο να σε λερώσουμε. Θέλω να δω αν μπορείς να λερωθείς.

- Δήλωση διαγωνιζόμενης εκτός πλατό: Θα της δείξω ότι όχι απλά μπορώ να λερωθώ, μπορώ να λασπωθώ από την κορφή μέχρι τα νύχια και να της αποδείξω ότι μπορώ να κάνω τα πάντα.

Επεισόδιο της 20.9.2019

- «Έχεις μπερδέψει τη σχολή μόδας που πηγαίνεις με το μόντελινγκ».

- «Βαριέμαι απίστευτα. Γεια σου!» (απορρίπτει τη διαγωνιζόμενη)

- «Είδες φως και μπήκες»

- «Συνέχεια κάνεις duckface. Ξεκόλλα.»

- «Θα σου έλεγα ναι, αλλά τώρα θα σου πω όχι για να μείνεις σπίτι με τη μαμά σου».

Επίσης, αναφέρονται ενδεικτικά ορισμένα λόγια και σχόλια των διαγωνιζομένων για το παιχνίδι και τις αντιπάλους τους: - Πω ρε μαλ...α (μπιπ) το ζώο.

- Κοίτα... Από άποψη στρατηγικής, ναι ok λειτουργεί. Είσαι σε έναν διαγωνισμό, πας επί πτωμάτων να νικήσεις. Αυτό σε κάνει ...άνθρωπο αλλά άμα πετυχαίνεις τον σκοπό σου, δικαίωμα σου.

- Είναι διπρόσωπη.

- Αν δεν σου αρέσει σήκω και φύγε. Είμαστε περισσότερες.

- ... επιτέλους ξεδιπλώθηκε το φίδι και μίλησε.

- Παρουσιάζεται σαν το κοριτσάκι με το φωτοστέφανο και είναι ο διάολος ο μεταμορφωμένος.

- Θέλω λίγο να δώσω χρόνο στον εαυτό μου να πάρω πληροφορίες και .... όταν θα φτάνει η στιγμή, προς τις δέκα;.... να αρχίσω να πυροβολώ.

- Είναι διαγωνισμός. Ή θα κάψεις εσύ την κολλητή σου ή η κολλητή σου θα κάψει εσένα.

- ... γιατί άμα φύγει η μία από τις δύο μαύρο φίδι που σε έφαγε.

- Σου δίνω δύο επιλογές αυτή τη στιγμή. Ή τα μαζεύεις εσύ ή στα μαζεύω εγώ. Πες μου που είναι η βαλίτσα σου και στα μαζεύω εγώ. Έχω όλη την καλή διάθεση να σου μαζέψω τα πράγματα. Είμαστε πέντε και οι πέντε δεν σε θέλουμε.

- Είναι ό,τι πιο διπρόσωπο έχω δει.

- Δηλαδή εσύ δεν είσαι διπρόσωπη;

- Η ... είναι κουτοπόνηρη. Ξεκάθαρα.

- Η ... είναι καθυστερημένη.

- Έπρεπε κάποια στιγμή να κλείσει στόματα η ... και να κλείσει και το συγκεκριμένο στοματάκι. Της ... . Οπότε μπράβο ... . Ήτανε τέλειο match-up αυτό.
- Καλύτερα που φεύγω τώρα γιατί έχουν αρχίσει να βγάζουν φλύκταινες όλοι. Είναι έτσι σχεδιασμένο το παιχνίδι. Πρέπει να επιβιώσει μία.
- Σκοπός μας είναι να τις αποδεκατίσουμε όλες.
- «Θα τις γαμ...ουμε! (μπιπ)
- Το να διώξουμε τις FF μία προς μία είναι κάτι πάρα πολύ ευχάριστο. Δεν θα πούμε όχι σε αυτό. Το θέλουμε πάρα πολύ.
- Η ... επέστρεψε ακόμη πιο κακιά.
- Έχεις το ίδιο ύφος με τη γαλοπούλα.
- Καμία από τις κοπέλες που ήθελα να χαντακώσω δεν τα πήγε καλά. Χάρηκα λίγο παραπάνω όμως που δεν τα πήγε καλά η ... γιατί είναι πάρα πολύ καλή παίκτρια και συνέχεια βγάζει τα concert και ακούει πάρα πολύ καλά λόγια από τους κριτές.

III. Υπαγωγή

Υπό τα εκτεθέντα, η συμπεριφορά και η εκφορά λόγου των κριτών προς τις διαγωνιζόμενες δεν ήταν κόσμιες και ευπρεπείς, σε κάποιες δε περιπτώσεις ήταν εξόχως προσβλητική προς αυτές, ενώ ορισμένα σχόλιά τους χαρακτηρίζονταν από ειρωνεία και περιφρόνηση που δεν ήταν αναγκαία για την έκφραση της γνώμης τους και την αιτιολόγηση της ψήφου τους.

Η παρακίνηση και η εξώθηση των διαγωνιζομένων σε στρατηγικές «εξολόθρευσης» των αντιπάλων τους και η κατ' αυτό τον τρόπο προβολή ενός προτύπου «αφανισμού» των τρίτων, για την επικράτηση ενός, αντιβαίνει, κατά τα δεδομένα της κοινής πείρας, στην ηθική και υγιή συμπεριφορά που κατά κανόνα οφείλουν να επιδεικνύουν τα άτομα μίας κοινωνίας. Ως εκ τούτου, η εκτεταμένη προβολή της μεθοδευμένης, στρατηγικής συμπεριφοράς των διαγωνιζομένων, που στόχευε στην επικράτηση του ενός, και η προβολή σκηνών και διαλόγων έντονης εχθρότητας, αντιπαλότητας και μίσους, που γι' αυτό το λόγο δημιουργήθηκε μεταξύ τους, συνέβαλαν στην υποβάθμιση της εκπομπής.

Έτσι, στις εκπομπές αυτές υπήρξε εξαιρετικά υποβαθμισμένη ποιότητα προγράμματος και οπωσδήποτε ποιότητα αναντίστοιχη προς την απαιτούμενη από το Σύνταγμα και τις λοιπές ως άνω διατάξεις. Κατά συνέπεια, πρέπει να επιβληθεί στην εγκαλούμενη εταιρεία διοικητική κύρωση, και δη εκείνη του προστίμου, για την παράβαση αυτή.

Περαιτέρω, με βάση τη βαρύτητα της παραβάσεως, τον εξακολουθητικό αυτής χαρακτήρα, το κοινώς γνωστό μερίδιο τηλεθέσεως του συγκεκριμένου τηλεοπτικού σταθμού (όπως

προκύπτει από τα τηρούμενα στο ΕΣΡ στοιχεία) και το γεγονός ότι επεβλήθη από το ΕΣΡ για παρόμοιο με το ανωτέρω πρόγραμμα κύρωση με την υπ' αριθμ. 146/2018 απόφασή του, κρίνεται ότι το επιβλητέο πρόστιμο είναι εκείνο των τριάντα χιλιάδων (30.000) ευρώ.

Παρατηρήσεις

Το κριτήριο της ποιότητας κατά τον έλεγχο των τηλεοπτικών προγραμμάτων και η επιβολή κυρώσεων από το ΕΣΡ

Με την 75/2020 απόφασή του, το ΕΣΡ επέβαλε τη διοικητική κύρωση του προστίμου σε τηλεοπτικό σταθμό εθνικής εμβέλειας λόγω της παραβίασης της υποχρέωσής του να εξασφαλίσει την ποιοτική στάθμη τους προγράμματός του. Πρόκειται για εκπομπή με διαγωνιστικό χαρακτήρα, τύπου «reality», στην οποία κριτές από το χώρο της μόδας αξιολογούν τους διαγωνιζόμενους, νεαρά κορίτσια και αγόρια, τα οποία αφού συμμετάσχουν σε δοκιμαστικές ακροάσεις (auditions) επιλέγονται να συγκατοικήσουν σε ένα σπίτι και να εκπαιδευτούν για να γίνουν μοντέλα. Στην εκπομπή οι κριτές εμφανίζονται να ειρωνεύονται ορισμένους εκ των διαγωνιζομένων κατά τις δοκιμαστικές ακροάσεις όταν αυτοί αποτυγχάνουν να πείσουν τους κριτές για την ικανότητά τους να συνεχίσουν στο παιχνίδι και προβάλλονται συζητήσεις διαγωνιζόμενων αναφορικά με τους αντιπάλους τους, με ειρωνικά και υβριστικά σχόλια για το χαρακτήρα τους και την απόδοσή τους στο παιχνίδι. Τα σχόλια συνοδεύονται με κρίσεις για την επιθετική στρατηγική που πρέπει να ακολουθήσουν όσοι επιθυμούν να ανακηρυχθούν νικητές.

Το ΕΣΡ εξέτασε δύο ζητήματα: α) αν στην εκπομπή προσβάλλεται παράνομα η προσωπικότητα των παικτών, δεδομένης της συναίνεσής τους, β) αν ο σταθμός προέβη σε προβολή υποβαθμισμένου ποιοτικά προγράμματος, κατά παράβαση της ειδικής ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας αλλά και του άρθρου 15 παρ. 2 εδ. β' του Συντάγματος με το οποίο καθορίζονται οι σκοποί του αμέσου ελέγχου του Κράτους επί της ραδιοτηλεόρασης, δηλαδή η αντικειμενική και με ίσους όρους μετάδοση πληροφοριών και ειδήσεων καθώς και προϊόντων λόγου και τέχνης, η εξασφάλιση της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων που επιβάλλει η κοινωνική αποστολή της ραδιοφωνίας και τηλεόρασης και η πολιτιστική ανάπτυξη της Χώρας, ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου και η προστασία της παιδικής ηλικίας και νεότητας.

Ως προς το ζήτημα της προσβολής της προσωπικότητας το ΕΣΡ δέχθηκε ότι η συναίνεση οδηγεί σε άρση του παράνομου χαρακτήρα της προσβολής πλην της περίπτωσης που διαπιστώνεται «βαρεία προσβολή» των προσώπων που συμμετέχουν στο παιχνίδι¹¹⁰.

Η συναίνεση, εν προκειμένω, δεν αποτελεί παραίτηση από το δικαίωμα στην προσωπικότητα γενικώς, αλλά από την άσκησή του σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο και δικαιολογεί την άρση του παράνομου χαρακτήρα της επέμβασης στη βάση της

ελευθερίας που έχει καθένας μας να επιλέγει πότε και αν θα ασκήσει τα δικαιώματά του σε συγκεκριμένη περίπτωση¹¹¹.

Η παραίτηση όμως από την άσκηση του δικαιώματος στην προσωπικότητα, δεν επιτρέπεται όταν η προσβολή του δικαιώματος της προσωπικότητας είναι τέτοιας έκτασης ώστε ταυτόχρονα να αποτελεί και προσβολή της αρχής της αξίας του ανθρώπου, η οποία κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 παρ. 1 του Συντάγματος¹¹².

Και τούτο διότι η παραίτηση από αυτή δεν θα συνιστούσε απλώς προσβολή του προσώπου (του «δικαιούχου» του δικαιώματος) αλλά πλήρη αναίρεση της αυτονομίας και άρα του θεμελίου από το οποίο απορρέουν και στο οποίο θεμελιώνονται εντός της έννομης τάξης τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις καθενός από εμάς με τρόπο εξαναγκαστό.

Το ΕΣΡ διχάσθηκε για το αν συνέτρεξε, εν προκειμένω, επιτρεπτή προσβολή της προσωπικότητας. Με την ψήφο του προέδρου επικράτησε η εκδοχή ότι δεν υπήρξε προσβολή της αξίας του ανθρώπου και κατά τούτο δεν ήταν παράνομη η προσβολή της προσωπικότητας των διαγωνιζόμενων, δεδομένης της συναίνεσής τους.

Σημειώνεται ότι για την υποστήριξη τόσο της μίας όσο και της άλλης άποψης, η σχετική τεκμηρίωση δεν περιέχεται στο ίδιο το σώμα της απόφασης. Η γενική και αόριστη αναφορά στα έγγραφα του φακέλου και στην παρακολούθηση της ροής του επίμαχου προγράμματος καθώς και στους ισχυρισμούς του σταθμού, πόρρω απέχουν από το να θεωρηθούν ως αναλυτική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία για το αν συνέτρεξε ή όχι «απλή» ή «βαρεία» προσβολή της προσωπικότητας. Το γεγονός, δε, της απαλλαγής του σταθμού από την κατηγορία δεν αίρει κατά τη γνώμη μας την υποχρέωση της Αρχής να τεκμηριώνει με πλήρες σκεπτικό τους λόγους για τους οποίους κρίνεται ότι δεν έλαβε χώρα η αποδιδόμενη παράβαση, ιδίως όταν αυτή αφορά σε ένα τόσο σοβαρό ζήτημα.

Το δεύτερο μέρος της απόφασης του ΕΣΡ παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον. Παρά το ότι κρίθηκε πως δεν προσβλήθηκε παράνομα η προσωπικότητα των διαγωνιζόμενων το ΕΣΡ έκρινε (ομόφωνα) ότι υπήρξε υποβάθμιση της ποιότητας του προγράμματος κατά το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος. Η παράβαση αυτή οδήγησε εν τέλει στην επιβολή της κυρώσεως του προστίμου.

Για την τεκμηρίωση της κρίσης του, το ΕΣΡ δεν επικαλέστηκε μόνο το άρθρο 15 παρ. 2 του Συντάγματος αλλά και τις γενικές διατάξεις της ραδιοτηλεοπτικής νομοθεσίας στις οποίες γίνεται αναφορά στην ποιοτική στάθμη των ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων, χωρίς όμως να γίνεται σε αυτές ειδικότερη αναφορά στο περιεχόμενο της ποιότητας¹¹³.

Τις γενικές διατάξεις δεν φαίνεται ότι καταφέρνει να εξειδικεύσει επαρκώς ούτε ο μνημονευόμενος στην απόφαση Κανονισμός 2/1991 του ΕΣΡ περί ραδιοτηλεοπτικών προγραμμάτων στον οποίο προβλέπεται¹¹⁴ η υποχρέωση τήρησης από τους σταθμούς

των «γενικά παραδεκτών» κανόνων της ευπρέπειας και της καλαισθησίας στη γλώσσα και τη συμπεριφορά. Και τούτο διότι ο Κανονισμός ούτε αποτυπώνει με αδρό έστω τρόπο τους «παραδεκτούς» κανόνες «καλαισθησίας» και «ευπρέπειας» ούτε παρέχει συγκεκριμένα κριτήρια για τον προσδιορισμό τους.

Θα πρέπει, εν προκειμένω, να επισημανθεί ότι η πρόβλεψη του Συντάγματος περί εξασφάλισης μέσω του άμεσου ελέγχου του Κράτους της ποιοτικής στάθμης των προγραμμάτων στο πλαίσιο της κοινωνικής αποστολής της ραδιοτηλεόρασης και της πολιτιστικής ανάπτυξης της χώρας, αντιμετωπίστηκε με πολλές επιφυλάξεις από τη θεωρία λόγω της αοριστίας της¹¹⁵.

Πώς είναι δυνατόν να οριστεί το νόημα μιας αόριστης αξιολογικής έννοιας με τρόπο ασφαλή καθώς από τη φύση της δεν φαίνεται να επιδέχεται ορισμούς που να παρέχουν σαφή κριτήρια υπαγωγής;

Πως είναι δυνατό να διατυπωθεί ασφαλής ορισμός όταν για την πρόσδοση νοήματος στην έννοια, προϋποτίθενται αξιακές επιλογές, οι οποίες έχουν υποκειμενικό χαρακτήρα και είναι σε μεγάλο βαθμό ανεπίδεκτες αντικειμενικής προσέγγισης¹¹⁶;

Δεδομένου μάλιστα ότι η διασφάλιση της ποιότητας αποτελεί αντικείμενο του άμεσου ελέγχου της κρατικής εξουσίας, μήπως η απαίτηση της ποιότητας δεν αποτελεί παρά εφαλτήριο για την επιβολή μιας συγκεκριμένης κατεύθυνσης και ενός συγκεκριμένου ύφους στο περιεχόμενο των τηλεοπτικών προγραμμάτων, αποτελώντας μια μορφή (συνταγματικώς επιτρεπόμενης για τα ηλεκτρονικά ΜΜΕ) λογοκρισίας;

Η θεωρία προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα προτείνοντας άλλοτε τη σύνδεση της ποιότητας με τον πλουραλισμό και την πολυμέρεια¹¹⁷ στη βάση ενός ελάχιστου περιεχομένου¹¹⁸, άλλοτε δίδοντας έμφαση στην κοινωνική αποστολή της τηλεόρασης, ως δημόσιας υπηρεσίας, στην οποία δεν προέχει το κέρδος και η εξυπηρέτηση των ιδιωτικοοικονομικών συμφερόντων¹¹⁹ αλλά το δημόσιο συμφέρον, και άλλοτε συνδέοντας την ποιότητα με την διασφάλιση θεμελιωδών δικαιωμάτων, και ιδίως με την αρχή της αξίας του ανθρώπου και την προστασία της νεότητας και της παιδικής ηλικίας¹²⁰.

Η πολυφωνία, όμως, και ο πλουραλισμός αποτελούν αυτοτελείς και διακριτούς σκοπούς του άμεσου ελέγχου του κράτους και πάντως αφορούν καταρχήν σε ειδησεογραφικές εκπομπές, για τις οποίες ζητούμενο είναι η εξασφάλιση της πολιτικής πολυφωνίας. Ισχύει το ίδιο και για τις ψυχαγωγικές εκπομπές όπως εν προκειμένω;

Η απάντηση δεν είναι προφανώς καταφατική αν και η προγραμματική ποικιλομορφία δεν είναι ασύνδετη με το κριτήριο της ποιότητας αν γίνει αντιληπτή ως έκφραση αντικειμενικών, διαλογικών και παραστατικών κριτηρίων (πληρότητα, αλήθεια, τεκμηρίωση κατανοητό

περιεχόμενο)¹²¹. Η πολυφωνία πάντως δεν σημαίνει αναγκαστικώς τήρηση των ποιοτικών κριτηρίων ούτε εξαντλείται σε αυτά.

Περαιτέρω, η επίκληση της κοινωνικής αποστολής της τηλεόρασης μπορεί μεν να παραπέμπει στο ότι η ραδιοτηλεοπτική εκπομπή δεν αποτελεί απλώς μια επιχειρηματική δραστηριότητα και ότι υπάγεται σε ειδικό καθεστώς ελέγχου, ιδίως ως προς την οργάνωση και λειτουργία της με γνώμονα την εξωτερική πολυμέρεια και την εσωτερική πολυμέρεια, εντούτοις τούτο δεν συνεπάγεται αναγκαία την ανάγκη ύπαρξης ποιοτικών προδιαγραφών ούτε βεβαίως την επιβολή συγκεκριμένης αισθητικής και ιδεολογικών προτύπων που επικρατούν σε δεδομένη στιγμή.

Εν προκειμένω η προσέγγιση του ΕΣΡ στη σχολιαζόμενη απόφαση εγείρει πρόσθετα ζητήματα για την έννοια της ποιότητας. Σύμφωνα με αυτή το περιεχόμενο της ποιότητας εξειδικεύεται με βάση τους κανόνες της λογικής και τα δεδομένα της κοινής πείρας σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Το ΕΣΡ είναι αρμόδιο να προβαίνει σε αξιολόγηση του περιεχομένου του προγράμματος και σε πραγματολογική εξειδίκευση των εννοιών «ποιοτική στάθμη» και «ποιότητα τηλεοπτικού προγράμματος», η κρίση του, δε, ελέγχεται δικαστικώς και οριακά ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας.

Οι σκέψεις αυτές μάλιστα αποδίδουν κατά βάση την κρατούσα στη νομολογία¹²² θετικιστική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία για την πλήρωση της μιας αξιολογικής έννοιας, όπως αυτή της ποιότητας, ο νομοθέτης εκχωρεί την αρμοδιότητα προσδιορισμού στον εφαρμοστή της διάταξης, εν προκειμένω στην Ανεξάρτητη Αρχή, η οποία καλείται να λειτουργήσει στο πλαίσιο της τυπικής λογικής και στη βάση των διδαγμάτων της κοινής πείρας, αιτιολογώντας όμως την κρίση της με αναφορά σε πραγματικά περιστατικά και σε κανόνες δικαίου. Ποιους όμως και πως;

Κατά τη γνώμη μας, η πλήρωση του νοήματος μιας αόριστης αξιολογικής έννοιας είτε με παραπομπή σε λεξικά στα οποία δίδονται ορισμοί, είτε με κριτήριο την (τυπική;) λογική, δεν είναι απαλλαγμένη προβλημάτων. Εν πρώτοις, ορισμοί που αντλούνται από λεξικά υποδεικνύουν, στην καλύτερη των περιπτώσεων, τρόπους για την έγκυρη γλωσσικά χρήση των όρων αλλά όχι όμως τους λόγους για τους οποίους δικαιολογείται κανονιστικά το περιεχόμενό τους και η εφαρμογή τους σε συγκεκριμένη περίπτωση.

Περαιτέρω, η τυπική λογική αποτελεί τρόπο έγκυρης μετάβασης από μία πρόταση σε άλλη χωρίς όμως να «λέει» κάτι για την ορθότητα του περιεχομένου τους.

Τέλος, τα διδάγματα της κοινής πείρας, ιδίως στις περιπτώσεις των αξιολογικών εννοιών, αν κάτι μας υποδεικνύουν είναι ότι υπάρχει πράγματι ποικιλία των αξιακών προσεγγίσεων.

Ποιες όμως από τις αξιακές προσεγγίσεις θα πρέπει να επιλέξουμε ως εφαρμοστέες εν προκειμένω; Αυτές που απλώς επικρατούν; Μήπως τότε δεν κάνουμε τίποτα άλλο από το

να επιβάλλουμε συγκεκριμένα αξιακά πρότυπα σε βάρος κάποιων άλλων και εν τέλει σε βάρος των δικαιωμάτων και των ελευθεριών; Μήπως ενόψει της αδυναμίας μας να προσδιορίσουμε, απαλλαγμένοι από τις ιδεολογικές μας προδιαθέσεις και προκαταλήψεις, την έννοια της ποιότητας πρέπει να εστιάζουμε όχι στο περιεχόμενο του μηνύματος αλλά στον τρόπο προβολής του, στην τεχνική αρτιότητα της εκπομπής¹²³; Μήπως μια τέτοια προσέγγιση θα ήταν συνεπέστερη με την ελευθερία του λόγου που προστατεύει κάθε μήνυμα ανεξάρτητα από το περιεχόμενό του αλλά και με την ελευθερία της τέχνης, για την οποία πάντως το ΣΤΕ θεωρεί ότι αν και ανεπιφύλακτη συνταγματικά, εντούτοις υπόκειται στους περιορισμούς του άρθρου 15 παρ. 2 του Συντάγματος¹²⁴;

Κατά τη γνώμη μας δεν απαιτείται να περιοριστούμε σε ένα ισχύ (χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο) ορισμό της ποιότητας προκειμένου να αποφύγουμε τη λογοκρισία και τον κίνδυνο να επιβληθούν διά του ελέγχου της ποιότητας αθέμιτοι περιορισμοί στα δικαιώματα και ιδίως στην ελευθερία της έκφρασης. Αντιθέτως, η ποιοτική στάθμη των εκπομπών και ο σχετικός έλεγχος του κράτους θα πρέπει να γίνεται αντιληπτός ως εγγύηση της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα μάλιστα της αρχής της αξίας του ανθρώπου. Στη βάση αυτή ο έλεγχος της ποιότητας περιλαμβάνει τη διακρίβωση της πολυμέρειας και του πλουραλισμού (ιδίως για τις δημοσιογραφικές εκπομπές αλλά και για το σύνολο του μεταδιδόμενου προγράμματος), τη διαπίστωση του αν παραβιάζεται η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή, το τεκμήριο αθωότητας των κατηγορουμένων, η τιμή και η υπόληψη των προσώπων που εμφανίζονται σε αυτές, αν το περιεχόμενό των εκπομπών καλλιεργεί διακρίσεις μεταξύ των ομάδων του πληθυσμού¹²⁵ ή αν από τη θεματική τους προσβάλλεται η ανήλικη νεότητα¹²⁶.

Υπό την εκδοχή αυτή ο έλεγχος της ποιότητας είναι πράγματι ουσιαστικός, και όχι έλεγχος ελάχιστων όρων τεχνικής αρτιότητας, ο οποίος πραγματοποιείται στη βάση του ελάχιστου περιεχομένου των προγραμμάτων, χωρίς να απαιτείται περαιτέρω η αξιολόγηση των αισθητικών, των ιδεολογικών και των κοινωνικών μηνυμάτων που χαρακτηρίζουν το περιεχόμενο του προγράμματος. Η αξιολόγηση αυτή, αν δεν περιορισθεί στον έλεγχο της προσβολής των δικαιωμάτων, εύκολα μπορεί να διολισθήσει σε υποκειμενικές αξιολογικές κρίσεις και εν τέλει σε επιβολή εκ μέρους του κράτους (δια της ανεξάρτητης αρχής) αυθαίρετων προτύπων «ορθής» «υγιούς» και «ηθικής» συμπεριφοράς.

Την εκδοχή αυτή, αν και το ΕΣΠ στην προκείμενη περίπτωση δεν φαίνεται να απορρίπτει, δεν κατάφερε, κατά τη γνώμη μας, να υποστηρίξει πειστικά. Έχοντας απορρίψει την κατηγορία ότι στην επίμαχη εκπομπή έλαβε χώρα παράνομη προσβολή της προσωπικότητας των διαγωνιζόμενων, λόγω της συναίνεσής τους, έκρινε ότι μεταξύ των δικαιωμάτων περιλαμβάνεται και το ατομικό (και οιονεί παροχικό;) «δικαίωμα» του τηλεθεατή να βλέπει και να παρακολουθεί «ποιοτικές» εκπομπές, οι οποίες δεν θίγουν –γενικώς και αορίστως– την προσωπικότητα και την αξιοπρέπειά του¹²⁷.

Στην προκειμένη περίπτωση, όμως, το ΕΣΡ δέχθηκε ότι ο σταθμός με τις επίμαχες εκπομπές δεν παραβίασε την υποχρέωση σεβασμού της αξίας του ανθρώπου. Πώς, λοιπόν, μπορεί να θεωρηθεί, χωρίς αντιφάσεις, ότι προσβάλλονται οι τηλεθεατές και ειδικότερα το «δικαίωμά» τους να παρακολουθούν εκπομπές στις οποίες δεν προσβάλλεται η προσωπικότητα και η αξιοπρέπεια;

Εκτός αν ήθελε θεωρηθεί ότι ανεξάρτητα από το αν θίγεται παράνομα η προσωπικότητα και αξιοπρέπεια των συμμετεχόντων, υπάρχει τάχα ένα γενικό δικαίωμα του τηλεθεατή να παρακολουθεί εκπομπές σύμφωνες με τα πρότυπα που κατά τη γνώμη του ΕΣΡ, ως εφαρμοστή των κρατουσών αντιλήψεων, είναι άξια να ακολουθήσει κανείς στην επαγγελματική και προσωπική του ζωή ...

Νομίζω ότι στο σημείο αυτό αποτυγχάνει το ΕΣΡ να κατανοήσει τον έλεγχο ποιότητας ως αληθή έλεγχο προστασίας των δικαιωμάτων και όχι ως έλεγχο προβαλλόμενων κοινωνικών προτύπων: κατά την υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών στους κανόνες που επικαλείται στο σκεπτικό της απόφασής του, παραδέχεται ότι ο λόγος επιβολής της κύρωσης είναι η αποδοκιμασία της προβολής από την εκπομπή μιας –δημοφιλούς κοινωνικά και οικονομικά– πρακτικής ακραίου ανταγωνισμού μεταξύ των διαγωνιζόμενων με στρατηγικές «εξολόθρευσης» του αντιπάλου με έντονα τα στοιχεία της εχθρότητας και της αντιπαλότητας, κάτι που μάλλον χαρακτηρίζει τα περισσότερα παιχνίδια αυτού του είδους αλλά και πολλές πτυχές του πολιτικού και οικονομικού μας βίου. Η προβολή όμως αυτού του -απαράδεκτου ηθικά για πάρα πολλούς- προτύπου, πολύ απέχει από το να θεωρηθεί παράνομη προσβολή του status του προσώπου, αναιρώντας την ιδιότητά μας ως ελευθέρων και ίσων πολιτών. Η εκπομπή αποτελεί μάλλον δείγμα κακής –κατ’ άλλους βαρετής– τηλεόρασης, και οι επιλογές του σταθμού θα έπρεπε να κρίνονται κυριαρχικά από τον τηλεθεατή ο οποίος έχει και πρέπει να έχει τη δυνατότητα της επιλογής καναλιού και εκπομπής και όχι κάποιου είδους δικαίωμα στη θέαση ποιοτικών προγραμμάτων που θα υπακούν στα πρότυπα της Ανεξάρτητης Αρχής όσο και αν αυτή δεν στερείται καλών προθέσεων για τη λειτουργία μιας ποιοτικής ραδιοτηλεόρασης¹²⁸.

Παναγιώτης Η. Δημητρόπουλος, Δικηγόρος, ΜΔΕ Δημοσίου Δικαίου και Φιλοσοφίας Δικαίου

¹¹⁰. Την αρχή αυτή αποτυπώνει το άρθρο 9 παρ. 4 του Κώδικα Δεοντολογίας ειδησεογραφικών και άλλων δημοσιογραφικών και πολιτικών εκπομπών (ΠΔ 77/2003): «Σε περίπτωση βαριάς προσβολής της αξιοπρέπειας η τυχόν συναίνεση του παθόντος δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της προσβολής». Η ανωτέρω διάταξη δεν μνημονεύεται στη σχολιαζόμενη απόφαση πιθανώς λόγω της εφαρμογής του εν λόγω διατάγματος στις ενημερωτικές και ειδησεογραφικές εκπομπές και όχι στα ψυχαγωγικά προγράμματα τύπου «reality».

111. Βλ. Γ. Καράκωστας, Προσωπικότητα και Τύπος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή, 1991, σελ. 68επ. Για την παραίτηση εν γένει από την άσκηση δικαιωμάτων και το αναπ αλλοτρίωτο αυτών βλ. Δ. Τσάτσος, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, Τόμος Γ΄, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 1986, σελ. 286-288, Αθ. Ράϊκος, Συνταγματικό Δίκαιο, Θεμελιώδη Δικαιώματα, 2ος τόμος, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-Κομοτηνή, 2002, σελ. 239επ. και 312επ.

112. Η σχολιαζόμενη απόφαση παραπέμπει στην ΣτΕ 1655/2015 με την οποία κρίθηκε νόμιμη η αιτιολογία της αποφάσεως του ΕΣΡ με την οποία επιβλήθηκε κύρωση σε τηλεοπτικό σταθμό ο οποίος είχε παρουσιάσει με λεπτομέρειες την ιστορία δύο γυναικών που είχαν πέσει θύματα αιμομιξίας. Σύμφωνα με την αιτιολογία της αποφάσεως: «(...) Κάθε πολίτης δικαιούται να εκθέτει περιστατικά της προσωπικής του ζωής, αλλά η έκθεση αυτών των περιστατικών όταν πρόκειται περί θυμάτων εγκλημάτων αιμομιξίας δεν είναι δυνατόν να εξικνεύεται έως απαξιώσεως και αυτοεξευτελισμού του προσώπου με συνέπεια την προσβολή της αξιοπρέπειάς του». Πρβλ. ΣτΕ 2900/2014, [ΣτΕ 3017/2012](#).

113. Βλ. το άρθρο 1 παρ. 1 του [Ν 3592/2007](#) για τη συγκέντρωση και αδειοδότηση των επιχειρήσεων μαζικής ενημέρωσης στο οποίο προσδιορίζεται μεταξύ άλλων ως σκοπός των διατάξεων του η ποιοτική στάθμη των προγραμμάτων, το άρθρο 2 παρ. 3β΄ του Ν 2328/1995 σύμφωνα με το οποίο οι σταθμοί στους οποίους χορηγούνται οι άδειες υποχρεούνται να μεριμνούν για την ποιότητα του προγράμματος, το άρθρο 1 παρ. 2 του [Ν 4339/2015](#) σύμφωνα με το οποίο η παροχή υπηρεσιών επίγειας ψηφιακής τηλεοπτικής ευρυεκπομπής συνίσταται στην παροχή στο κοινό τηλεοπτικών υπηρεσιών βάσει προϋποθέσεων, όρων και διαδικασιών που διασφαλίζουν την παροχή στο κοινό υψηλού επιπέδου τηλεοπτικών υπηρεσιών.

114. Βλ. άρθρο 2 παρ. 5 του Κανονισμού.

115. Βλ. Π. Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Α΄, δεύτερη έκδοση, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα-

Κομοτηνή, 2005, σελ. 677 ο οποίος απορεί για το νόημα της διάταξης καθώς και για τη ασάφεια των εννοιών «κοινωνική αποστολή» και «πολιτιστική ανάπτυξη» φτάνοντας να υποστηρίξει ότι το «νομικό περιεχόμενο είναι αν όχι ανύπαρκτο, πάντως οπωσδήποτε δυσνόητο και ασαφές». Πρβλ. Ν. Αλιβιζάτος, Κράτος και Ραδιοτηλεόραση, Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-

Κομοτηνή 1986, σελ. 76 επ. ο οποίος εκτιμά ότι αν και ρευστή η έννοια της ποιότητας δεν είναι ανεπίδεκτη νομικού προσδιορισμού, προσθέτοντας ότι η αντικειμενικότητα και η ισοτιμία αποτελούν συστατικά στοιχεία της ποιότητας κάθε σοβαρού πνευματικού δημιουργήματος. Για το κριτήριο του ποιότητας βλ. επίσης τη μελέτη της Χ. Τσίγκου, Η λειτουργία του ποιοτικού κριτηρίου στον έλεγχο των ραδιοτηλεοπτικών εκπομπών, ΔΙΜΕΕ 1/2007, 46 επ. η οποία θεωρεί (σελ. 49) ότι η πρόβλεψη περί ποιοτικής στάθμης των εκπομπών επιτ

ελεεί διπλή λειτουργία: αφενός νοηματοδοτεί το ελάχιστο επιβαλλόμενο περιεχόμενο των ραδιοηλεκτρονικών εκπομπών, το οποίο πρέπει να είναι πλουραλιστικό, αφετέρου αποτελεί εγγύηση πραγμάτωσης των υποχρεώσεων σεβασμού της αξίας του ανθρώπου, της παιδικής ηλικίας και της νεότητας. Βλ. επίσης τη γνωμοδότηση των Φ. Σπυρόπουλου και Στ. Τσακυράκη, Ποιοτική στάθμη εκπομπών και άλλοι τινές περιορισμοί της τηλεόρασης, ΔΙΜ ΕΕ 2/2007, 175 επ., Αικ. Δεδούλη-Λαζαράκη, Το ζητούμενο της ποιοτικής στάθμης στις ραδιοηλεκτρονικές εκπομπές: το κριτήριο της ευπρέπειας και καλαισθησίας στη γλώσσα και στη συμπεριφορά, ΔΙΜΕΕ 4/2008, 460 επ., Γ. Κική, Η εφαρμογή της αρχής της ποιότητας στη ραδιοηλεκτρονική: οι πρόσφατες υποθέσεις “Best Radio”, Κλείσε τα μάτια» και “Je t’ aime”, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου, 2007, σελ. 784 επ., τηνίδια, Η ελευθερία οπτικοακουστικών μέσων, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2003, σελ. 75-

76, Αφροδίτη Κουσουρή- Πανατζοπούλου, Η ελευθερία της τηλεόρασης, κρατικός έλεγχος και απαγόρευση της λογοκρισίας, ΔΙΜΕΕ 1/2010, 13 επ. και ιδίως 17 επ. Αλ. Οικονόμου, Η συνταγματική κατοχύρωση του ΕΣΡ και η αναθεώρηση του άρθρου 15 του Συντάγματος, σε Γ. Παπαδημητρίου (επιμ.), Η αναθεώρηση του Συντάγματος και ο εκσυγχρονισμός των θεσμών, Αντ. Ν. Σάκκουλας, Αθήνα Κομοτηνή, 2000, σελ. 117 επ. ιδίως δε 126-127, Μ. Κωστοπούλου, Το κριτήριο της ποιότητας κατά την άσκηση των ελεγκτικών αρμοδιοτήτων του ΕΣΡ, Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 6/2006, σελ. 707 επ., Αντ. Μακρυδημήτρης, Η Ραδιοηλεκτρονική και η ποιότητα της Δημοκρατίας, Εφαρμογές ΔΔ, 1/2002, σελ. 1 επ.

και Δ. Πυργάκης, Άρθρο 15 σε Φ. Σπυρόπουλος, Ξ. Κοντιάδης, Χ. Ανθόπουλος, Γ. Γεραπετρίτης (επιμ), Σύνταγμα, Κατ’ άρθρον ερμηνεία, εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2017 σελ. 374 επ.

116. Σχετικά με τα προβλήματα πρόσδοσης νοήματος στις αξιολογικές έννοιες με κριτική της κρατούσας θετικιστικής ερμηνείας βλ. Π. Σούρλας, Δίκαιο και Δικανική κρίση, ΠΕΚ, 2017, 574 επ. 556 επ.

117. Βλ. Χ. Τσίγκου, ό.π., σελ. 50 με τις εκεί παραπομπές

118. Βλ. Π. Δαγτόγλου, ό.π., σελ. 677, με την επισήμανση ότι η συνταγματική επιταγή της ποιοτικής στάθμης παραβιάζεται αν επιτραπεί να αναδιοργανωθεί η ραδιοηλεκτρονική με τρόπο που να μην εγγυάται ένα *minimum* ποιότητας.

119. Βλ. Ν. Αλιβιζάτος, ό.π., σελ. 77.

120. Βλ. αντί άλλων Δ. Πυργάκης, ό.π., σελ. 374 με παραπομπές στη νομολογία του ΣτΕ, πρβλ. Χ. Τσίγκου, ό.π., σελ. 51-52.

121. Βλ. Περσεφόνη Ζέρη, Θεσμοί εποπτείας στο ραδιοηλεκτρονικό σύστημα, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα, 1996, σελ. 149-150, η οποία επισημαίνει ότι το τι είναι ποικιλομορφία, ποιότητα, με ίσους όρους έκφραση γνωμών κ.λπ δεν μπορεί να το διαπιστώσει ουσιαστικά

μια εποπτική αρχή με την αξιολόγηση του περιεχομένου του προγράμματος (...). Γι' αυτό και μόνο τυπικά κριτήρια μπορούν να θεσπιστούν, όπως είναι οι διαρθρωτικές προδιαγραφές για την οργάνωση των ραδιοτηλεοπτικών φορέων.

122. ΣΤΕ 901/2015, 3487/20147, 3815/014, 4532/2014, 335/2013, 1984/2013.

123. Β. Φ. Σπυρόπουλος, Στ. Τσακυράκης, ό.π., σελ. 178 οι οποίοι θεωρούν επικίνδυνη για την ελευθερία του λόγου την προσπάθεια νηματοδότησης της ποιότητας με βάση το περιεχόμενο της εκπομπής καθώς η αξιολόγηση των μηνυμάτων προϋποθέτει ιδεολογική τοποθέτηση, η οποία δεν δύναται να είναι αντικειμενική. Στη βάση αυτή προτείνουν η απαίτηση για ποιότητα να περιοριστεί στην τεχνική αρτιότητα των εκπομπών (π.χ. απαίτηση καθαρής εικόνας) και στην υιοθέτηση ορισμένων αντικειμενικών κριτηρίων, τα οποία όμως δεν έχουν ουσιαστικό περιεχόμενο (όπως η υποχρέωση να ακούγονται όλες οι αντικρουόμενες απόψεις).

124. Βλ. ΣΤΕ 910/2018, 3232/2017, 720/2018, 721/2018, 3203/2014. Πρβλ. Γ. Κική, Η εφαρμογή της αρχής της ποιότητας, ό.π., σελ. 789, η οποία υποστηρίζει ότι «το αρχικό οπτικοακουστικό προϊόν παύει να αντιμετωπίζεται πλέον ως έργο τέχνης (...) παύει να αντιμετωπίζεται ως κινηματογραφική ταινία, θεατρικό έργο ή εικαστική έκθεση, νομικά αποτελεί τηλεόραση και υπόκειται στους εξειδικευμένους σχετικούς κανόνες του ραδιοτηλεοπτικού δικαίου». Η ειδικότητα όμως των κανόνων του ραδιοτηλεοπτικού δικαίου δικαιολογεί την άρση του χαρακτήρα του έργου τέχνης ή και την επιβολή πρόσθετων περιορισμών στην ελευθερία της τέχνης επειδή απλώς και μόνον το μέσο μετάδοσης αποτελεί δημόσια περιουσία (συχνότητες);

125. Βλ. σχετικά την εύστοχη διάκριση της Χ. Τσίγκου, ό.π., σελ. 50-51 η οποία συστηματοποιεί τις διατάξεις που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ποιότητα στις δημοσιογραφικές εκπομπές σε αυτές που αφορούν στον τρόπο συγκέντρωσης της δημοσιογραφικής ύλης, στη χρήση αυτής και στην κατανομή της.

126. Στη βάση αυτή είναι προφανώς θεμιτή η σήμανση των εκπομπών που περιέχουν σκηνές βίας ή έχουν πορνογραφικό περιεχόμενο, καθώς και όσων περιέχουν βωμολοχίες καθώς και ο καθορισμός της μετάδοσής τους σε συγκεκριμένες ώρες που κατά τεκμήριο ανήλικοι καταρχήν δεν παρακολουθούν τηλεόραση ενώ οι γονείς τους απουσιάζουν. Διαφορετικό φυσικά είναι το ζήτημα της πλήρους απαγόρευσης της προβολής με πρόσχημα ή με αφορμή την έλλειψη ποιότητας του προγράμματος.

127. Η απόφαση παραπέμπει σχετικά σε δύο αποφάσεις του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών την ΜΠρωτΑθ (διαδικασία ασφαλιστικών μέτρων) 4701/2002 και την 4659/2002 για το παιχνίδι «Big Brother» στις οποίες πράγματι γίνεται μνεία του «δικαιώματος» των τηλεθεατών να μην παρακολουθούν εκπομπή με την οποία παραβιάζεται ο ιδιωτικός βίος των παικτών, οι οποίοι πάντως συναινούν στην παρακολούθησή τους. Η νομολογία

αυτή πόρρω απέχει από το να χαρακτηριστεί πάγια και πάντως δεν ταυτίζεται με το σκεπτικό της ΣΤΕ 2900/2014 η οποία επίσης παραπέμπεται στη σχολιαζόμενη απόφαση και αφορά σε ουσιωδώς διαφορετικά περιστατικά.

128. Οι καλές προθέσεις δεν συνεπάγονται πάντως «πολιτική» επιβολής χαμηλών προστίμων όπως στην προκειμένη περίπτωση κατά την οποία το πρόστιμο των 30.000 ευρώ αντιστοιχεί, κατά τα διδάγματα της κοινής πείρας, σε ένα ελάχιστο ποσό των διαφημιστικών εσόδων του σταθμού από την προβολή της εκπομπής. Για να υπάρξει ουσιαστικό αποτέλεσμα στην κατεύθυνση μιας ποιοτικής και περισσότερο πλουραλιστικής τηλεόρασης απαιτείται αφενός διαβούλευση της Αρχής με τους ενδιαφερόμενους με σκοπό την υιοθέτηση ενός επίκαιρου Κώδικα Αυτοδέσμευσης στη βάση και των προβλεπόμενων στις σχετικές οδηγίες της ΕΕ και αφετέρου μια στρατηγική παροχής κινήτρων για την αναδιάρθρωση του προγράμματος των ραδιοτηλεοπτικών σταθμών με γνώμονα την εσωτερική πολυμέρεια.